

Turnau, Irena

"A Dictionary of Lace", Pat Earnshaw, Haverfordwest 1982 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/3-4, 709-710

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

owali zresztą Polacy, przede wszystkim prof. ojciec Inocenty Buba z Krakowa. Jest on autorem wszystkich biogramów dotyczących polskich pijarów (jego nazwisko można znaleźć również w słowniku), których jest wielu, gdyż stu m. in. Stanisław Konarski, Onufry Kopczyński, Bonifacy Jundziłł, bracia Kajetan i Wincenty Skrzetuscy, Antoni Wiśniewski. Zwróćmy przy tym uwagę, iż wszyscy oni położyli niewątpliwe zasługi w dziejach polskiej nauki i oświaty. Oczywiście — w *Encyklopedii Pijarów* znalazły się — siłą rzeczy — również nazwiska o mniejszym znaczeniu.

Wracając raz jeszcze do pozycji bibliograficznych, sędzę, że cennym pomysłem jest umieszczenie na początku słownika alfabetycznego wykazu opracowań, dotyczących omawianych postaci. Dzięki temu właśnie układowi można bez trudu zorientować się w literaturze przedmiotu, a podział na opracowania ogólne, pamiętniki, słowniki i encyklopedie (ogólne i kościelne) oraz na czasopisma ułatwia tę orientację. Pewną trudność sprawiać może jedynie poszukiwanie odpowiedniej pozycji o podobnych skrótach. W zestawieniu bibliograficznym jest około czterdziestu opracowań polskich autorów, m. in. Feliksa Bentkowskiego, Juliana Łukaszewicza, Mariana Plezi, Wiktora Wąsika. Spośród polskich słowników i encyklopedii trzeba wymienić *Encyklopedię wychowania* Stanisława Łempickiego, *Dariusz uczonych Polaków...* Ignacego Chodnickiego, *Encyklopedię katolicką* (KUL) pod redakcją Romualda Łukaszewicza, Lubomira Bieńkowskiego i Feliksa Gryglewicza czy Zygmunta Chełmickiego *Podręczną encyklopedię kościelną*.

Dodatkową wartość stanowi bardzo wysoki poziom techniczny i graficzny książki oraz duża liczba doskonałych ilustracji (wiele kolorowych). Wszystko to składa się na wyjątkowo cenną pozycję, jaką jest *Diccionario Enciclopedico Escolapio*.

W przygotowaniu do druku znajduje się obok wzmiankowanego uprzednio tomu pierwszego również tom trzeci tej serii. Dotyczyć on będzie działalności pijarów w poszczególnych prowincjach.

Paweł Komorowski
(Warszawa)

Pat Earnshaw: *A Dictionary of Lace*. Haverfordwest 1982 240 ss. + 40 ryc.

Słowniki techniczne różnych branży włókienniczych ukazują się ostatnio dość często w literaturze anglosaskiej. Wiąże się to z zapotrzebowaniem współczesnego specjalisty i szerszego grona czytelników na zwięzłe zestawienia informacji łatwych do odnalezienia w najprostszym porządku alfabetycznym. O ile omawiany przeze mnie słownik barwników i farbiarstwa K. G. Pontinga jest raczej wydawnictwem do czytania ujętym w formie alfabetycznych haseł, o tyle Pat Earnshaw przygotowała krótkie hasła informacyjne. Autorka wydała uprzednio w 1980 r. opracowanie ułatwiające techniczną identyfikację różnego typu historycznych i współczesnych koronek: igłowych, klockowych, dzianych i maszynowych. Omawiany słownik jest niejako „podręcznym” rozpisaniem na hasła tych wiadomości. Autorka dobrze zredagowała hasła dotyczące tak wszelkiego rodzaju nazw koronek i ich rozwiązań technicznych, jak i narzędzi oraz maszyn służących do ich wytwarzania, miejscowości i krajów słynących z ich produkcji i najsławniejszych twórców. W sumie słownik obejmuje około 400 zwięzłych haseł.

Podstawowe techniki ręcznego koronkarstwa rozwinęły się dopiero w XV w., najpóźniej ze wszystkich branży włókienniczych. Koronka igłowa powstała w oparciu o zdobienie płótna najprostszymi koronkami szytymi, podczas gdy koronka klockowa rozwinęła się z plecionkarskich rozwiązań pasamoniczych. Moda na

zdobienie białymi i barwnymi czy metalowymi koronkami bielizny i ubiorów spowodowała wynalezienie maszyny koronkarskiej. Pierwsze jej modele, oparte na budowie maszyny dziewiarskiej, zbudowano w Anglii w latach sześćdziesiątych XVIII w., a szersze wdrożenie do produkcji nowego typu maszyny nastąpiło w początku ubiegłego stulecia. Ze względu na udatne naśladowanie koronek ręcznych wyrobami maszynowymi słownik nazw i charakterystyk rozmaitych rozwiązań technicznych ma duże znaczenie praktyczne. Ukazuje on także różne ośrodki produkcji koronek. Początkowo przodowały Włochy i Flandria, później umiejętność ta przeszła do Francji, Anglii i innych krajów europejskich. W krajach środkowej i wschodniej Europy — w związku z modą na ubiory narodowe w XVI—XVIII w. — wyrabiano przede wszystkim koronki metalowe czy barwne jedwabne techniką rozwiniętą z plecionkarskich rozwiązań pasamoniczych. W krajach Europy zachodniej, poza Hiszpanią, królowała raczej biała lniana koronka. W XIX w. maszynowy wyrób koronek spowodował znaczne przesunięcia ośrodków produkcji i zmiany znaczenia poszczególnych nazw. Autorka notuje to dość starannie w swym słowniku, jakkolwiek brak danych z wielu krajów środkowej i wschodniej Europy, między innymi z Polski. Dobrze dobrany zestaw ilustracji pozwala na ukazanie najważniejszych rozwiązań technicznych i typów ubiorów zdobionych koronkami w różnych okresach historycznych. Pożyteczny ten słownik ma znaczenie zarówno dla historyków włókiennictwa i muzeologów, jak również współczesnych artystów i producentów koronek na skalę przemysłową.

Irena Turnau
(Warszawa)

Z ZAGRANICZNYCH PUBLIKACJI DOTYCZĄCYCH HISTORII TECHNIKI I MOLINOLOGII

W Hiszpanii ukazało się kilka ciekawych pozycji, mogących zainteresować historyka techniki, molinologa czy historyka kultury materialnej; opracował je czołowy hiszpański przedstawiciel tych dyscyplin — José A. Garcia Diego.

W roku 1973 został wydany piękny reprint pracy, której autorem jest Piedad Bernardo Villareal de Berriz (1670—1740). Książka ta ukazała się w Madrycie w 1736 r. Nosi tytuł: *Maquinas hydraulicas de molinos y herrerias y gobierno de los Arboles, y Montes de Vizcaya*. Reprint, liczący 169 stron, wydano w nakładzie 2100 egzemplarzy ze wstępem José A. Garcia Diega. Piękna pod względem edytorskim pozycja zawiera ciekawe ilustracje. Omawia hiszpańskie maszyny i urządzenia hydrauliczne. Nie ma, niestety, streszczeń obcojęzycznych.

Tenże José A. Garcia Diego opracował ciekawą pozycję o tematach strama-durskich, która nosi tytuł: *Las Pressas Antiguas de Extramadura*. Praca — wydana w Bajadoz w 1979 r. — ilustrowana jest 36 ciekawymi rysunkami i fotografiami. Opracowanie to było wcześniej wydane w języku angielskim w Londynie w roku 1977. Hiszpania — jak wiadomo — zajmuje jedno z czołowych miejsc w świecie w dziedzinie budowli hydraulicznych i ma wiele historycznych zapor. Zwrócił na to uwagę Norman A. F. Smith w swej cennej książce: *A History of Dams* (London 1971). Zapory te były budowane nawet w czasach Imperium Rzymskiego, w wiekach średnich (czasy arabskie), epoce Renesansu i później. Służyły nawadnianiu terenów. W pracy zestawiono 23 tomy, podano ich wysokości, długości oraz pojemności zbiorników. Rysunki są opatrzone wymiarami.

W tomie 17: 1976 nr 2 „Technology and Culture”, wychodzącym na Uniwersytecie w Chicago, ukazał się artykuł, omawiający rozdział o zaporach wodnych kodeksu Juanella Turriano (1500—1583) z Cremony. Artykuł nosi tytuł: *The Chapter*